

Innehåll

1. Inledning... sidan 2

Bakgrund: Vad är Stockholmsmodellen?... sidan 2

Mål, målgrupp, organisation, metod och tidsplan... sidan 3

2. Om utvärderingen... sidan 7

Vad är en utvärdering?... sidan 7

Motiv till utvärderingen... sidan 7

Utvärderingens syfte och metod... sidan 8

Forskningsetiska aspekter... sidan 10

3. Stockholmsmodellen i praktiken... sidan 12

Stockholmsmodellen i siffror... sidan 12

Stockholmsmodellens organisation... sidan 14

Projektets metod och arbetsformer... sidan 15

Om boendets organisation och målsättningar... sidan 17

Boendet är inte bara ett boende... sidan 18

Arbetets mål och organisation... sidan 20

Hur är det att arbeta i Stockholmsmodellen? ... sidan 23

Om fritidsverksamheten... sidan 24

Jämställdhet... sidan 24

Internt och externt samarbete... sidan 25

4. Om mål och resultat... sidan 27

Om projektets måluppfyllelse... sidan 27

Referenser... sidan 29

1. Inledning

Vad är Stockholmsmodellen?

I denna rapport redovisas en utvärdering av Stockholmsmodellen, som är ett samverkansprojekt mellan brukarorganisationen Rainbow-Sweden¹ och Stockholms stad. Utvärderingen har genomförts av fil.dr. Arne Kristiansen, som är verksam på Socialhögskolan vid Lunds universitet.

Stockholmsmodellen syftar till att ge marginaliserade människor bostad, arbete och en aktiv fritid. Bakgrunden till projektet är att företrädare för Rainbow-Sweden såg att många av deras medlemmar hade svårt att etablera sig på bostads- och arbetsmarknaden efter att de hade genomgått behandling eller hade avtjänat fängelsestraff. Redan i februari 2002 började Rainbow-Sweden därför att samarbeta med Stiftelsen Hotellhem i Stockholm för att erbjuda boende för dem som genomgått rehabilitering² inom deras rehabiliteringsverksamheter³.

^{1/} Rainbow-Sweden är en paraplyorganisation för brukarorganisationer på missbruksområdet. De organisationer som ingår i Rainbow-Sweden är: Basta Arbetskooperativ, Basta Väst, Blekingegårdar, Convictus, Dianova-Sverige, Dianova-Syd, Fritidsföreningen Nobba Brass & Nubbe (NBN), Huddingelänkarna, Kamratföreningen Comingen, Kooperativet Comintegra, Skede klockargård (Klockis), Länkarna Johanneshov (Roo Gård och Krinolinen) och Riksförbundet för hjälp åt narkotika- och läkemedelsberoende (RFHL).

^{2/} Inom Rainbow-Sweden används begreppet ”rehabilitering” för de verksamheter som arbetar med att hjälpa människor med missbruksproblem att leva utan droger.

^{3/} Rainbow-Sweden är en viktig aktör inom missbrukarvården. För närvarande finns det cirka 400 personer med missbruksproblem, som genomgår rehabilitering inom Rainbow-Sweden. Det kan jämföras med den statliga LVM-vården, som omfattar cirka 330 platser. Inom Rainbow-Sweden erbjuder Basta arbetskooperativ, Comintegra, Dianova, Krinolinen, Rainbows boende och Roo Gård rehabilitering åt missbrukare.

Även om ett ordnat boende kan betraktas som det mest basala för att kunna leva ett socialt integrerat liv (Kristiansen, 1999), så var det tydligt att många av Rainbow-Swedens medlemmar även behövde stöd för att förbättra sina möjligheter på arbetsmarknaden och få en meningsfull fritid. I en intervju med projektsamordnaren, som genomfördes under utvärderingen, berättar han bland annat följande om bakgrunden till projektet:

”Idén kom från att det fanns ett behov att folk som lämnade behandlingshem saknade något, samma sak med en del av de som genomgått rehabilitering i våra egna organisationer. Det fanns ett vakuum och det är på sätt och viss oanständigt att samhället kan kosta på folk 1000-tals kronor per dygn när de är i behandling och sen efteråt har man ingenting att erbjuda.”

I början av september 2003 ansökte Rainbow-Sweden om projektmedel hos socialtjänstnämnden i Stockholms stad för att under tre år i samverkan med Stockholms stad bedriva projektet ”Stockholmsmodellen”. I slutet av september 2003 beslutade socialtjänstnämnden att godkänna förslaget till samarbete med Rainbow-Sweden och finansiera projektet med två miljoner kronor per år under tre år.

Mål, målgrupp, organisation, metod och tidsplan

I ett tjänsteutlåtande från socialtjänstförvaltningen (Stockholms stad, 2003), som låg till grund för socialtjänstnämndens beslut att bevilja medel till projektet Stockholmsmodellen, beskrivs målen med projektet, dess målgrupp, organisation och metod samt en tidsplan för projektet.

Mål

Enligt tjänsteutlåtandet (ibid.) har projektet tre delmål, nämligen:

- att öka anställbarheten hos ett antal individer
- att stärka och bygga upp den samlade klientrörelsens kompetens och organisation
- att utarbeta modeller för integrering av marginaliserade grupper

Det första delmålet, som benämns, ”det individinriktade humanitära målet”, är kopplat till vad som ska åstadkommas konkret i projektet. Enligt tjänsteutlå-

tandet (ibid.) skulle projektet ge boende åt 12-16 personer och arbetsträning och fritidsaktiviteter åt 20-25 personer. Socialtjänstnämnden ser projektet som en möjlighet att utveckla en s.k. vårdkedja genom att det skall erbjuda:

”... utökade insatser i den sista delen av vårdkedjan eftersom marginaliserade hemlösa och missbrukare som kommit en bit på väg i sin rehabilitering får en chans att återintegreras i samhället. Det händer att personer efter avslutad och ibland långvarig behandling återkommer till härbärgesboendet eftersom det ”sista” ledet i vårdkedjan inte fungerar. Att efter utskrivning från behandlingshem igen falla tillbaka till härbärgesboende bl.a för att ingen sysselsättning och socialt sammanhang kan erbjudas är både en mänsklig tragedi för individen och en ekonomisk förlust för samhället.” (ibid. sid. 4)

De två andra målen, som benämns ”det långsiktiga organisatoriska målet” respektive ”good practice målet”, handlar om socialtjänstnämndens förhoppningar på att projektet är innovativt och kommer att bidra till nya kunskaper och organisationsformer.

”Det unika med projektet Stockholmsmodellen är att verksamheten kommer att drivas av brukarstyrda organisationer vilket gör att klientperspektivet hela tiden har en central roll. Att utveckla socialtjänstens brukarperspektiv är en alltmer aktuell fråga inom socialt arbete både i Stockholms stad och nationellt. Genom att stödja Rainbow Swedens initiativ och fungera som en samarbetspartner, får socialtjänstförvaltningen en möjlighet att vidareutveckla klientperspektivet. De erfarenheter som projektet ger kan både införlivas i de egna verksamheter men också visa på vilka verksamheter som med fördel kan drivas av klientorganisationer själva.” (ibid. sid. 4)

I tjänsteutlåtandet (ibid.) nämns också andra mål med projektet. Ett är att projektet skall vara självförsörjande vid projekttidens slut, vilket skall bli möjligt ”... genom att sälja eftervårdsplatser till stadsdelsförvaltningarna och enheten för hemlösa och genom inkomster från de affärsområden som utvecklas i projektet.” (ibid. sid. 5). Ett annat mål, som formuleras i tjänsteutlåtandet (ibid.), handlar om att projektet skall eftersträva jämställdhet mellan kvinnor och män.

”Eftersom 75% av de hemlösa är män uppmärksammas inte alltid hemlösa kvinnors speciella behov. Stockholmsmodellen ska aktivt arbeta för att hemlösa kvinnors perspektiv tillgodoses i projektet och att kvinnor också ges tillfälle att delta i boende och arbetsträning.” (ibid. sid. 5)

Målgrupp

Projektets målgrupp var ”personer som genomgått rehabilitering för alkohol- och/eller narkotikamissbruk och som vid avslutad institutionsvistelse saknar bostad.” (Stockholms stad, 2003, sid. 2-3). I första hand skulle projektet rikta

sig till människor från Rainbows organisationer, men det skulle även vara öppet för människor från andra verksamheter. I tjänsteutlåtandet (ibid.) underströks att de som skulle delta i projektet skulle vara mantalsskrivna i Stockholm, eftersom det var Stockholms stad som finansierade projektet.

Organisation och metod

Projektet skulle drivas av Rainbow-Sweden. Boende skulle ordnas genom Stiftelsen Hotellhem i Stockholm. Projektet skulle ha tre arbetsplatser till sitt förfogande. En var redan befintlig vid starten av projektet, nämligen ett solidaritetsprojekt som Rainbow-Sweden drev för att bidra till återuppbyggnaden av Sarajevo. Två nya arbetsplatser skulle byggas upp, dels en lunchrestaurang, dels en second hand-marknad (Stockholms stad, 2003).

Ansvarig för den praktiska verksamheten skulle vara en projektsamordnare, som till sin hjälp skulle ha en ekonomiadministratör, en ansvarig för boendeprojektet samt arbetsledare för de olika arbetsplatserna. Projektet skulle samarbeta med socialsekreterarna på stadsdelsförvaltningarna om vilka människor som skulle delta i projektet och hur deras deltagande skulle utformas (ibid.).

Projektet skulle ha en ledningsgrupp, i vilken ordförande i socialtjänstnämnden skulle ingå samt andra representanter från socialtjänstnämnden och socialtjänstförvaltningen. Vidare skulle det tillsättas en referensgrupp för att ”bevaka och föreslå förbättringar för de kvinnliga deltagarna i projektet.” (ibid. sid. 5).

När det gäller den metod, som skulle användas i projektet nämns i tjänsteutlåtande (ibid.) att empowerment skulle vara en viktig utgångspunkt.

”Rainbow Sweden använder empowerment (egenmakt) som utgångspunkt i sitt arbete. Empowerment bygger på att människor själva, i detta fall missbrukare och hemlösa som varit och är föremål för samhällets insatser tar kontroll över sina liv, både på ett individuellt och kollektivt sätt. Eftervårdsinsatserna som boende- och arbetsträning erbjuds för närvarande i socialtjänstens regi.” (ibid. sid. 4)

Tidsplan

Projektet skulle pågå under tre år, från och med den 1 oktober 2003 till och med den 30 september 2006. Det första året betecknas, i tjänsteutlåtandet, som ”en mobiliseringsperiod där alla olika partners resurser knyts samman för att skapa förutsättningar för bl.a. secondhand affär och lunchrestaurang.” (Stockholms stad, sid. 3). Under det andra året skulle verksamheterna med

boende, arbetsträning och fritidsaktiviteter starta och då skulle det också utvecklas samarbete med andra myndigheter, företag och organisationer. Under det tredje året var planerna att det skulle utvecklas ett bredare partnerskap, som skulle ligga till grund för en ansökan om equal-medel hos Europeiska socialfonden (ESF).

2. Om utvärderingen

Vad är en utvärdering?

Det finns en mängd olika definitioner på vad som menas utvärdering, liksom det finns en rad olika utvärderingsmodeller (Denvall, 2006; Eriksson & Karlsson, 1998; Kristiansen, 1995; Shaw, 2005; Vedung, 1991). Även om en del definitioner är allmänt hållna (se t.ex. Scriven, 1991 refererad i Karlsson Vestman, 2006), medan andra är tämligen strikt preciserade (se t.ex. Vedung, 1991), så avser de flesta med utvärdering, en aktivitet som syftar till att värdera om en verksamhet fungerar som det är tänkt och/eller uppfyller sina mål. Jag menar att det arbete som ligger till grund för denna rapport är en utvärdering, eftersom det ger en beskrivning av hur projektet Stockholmsmodellen har utvecklats och innehåller en diskussion om det har uppnått sina mål.

Motiv till utvärderingen

Det finns ofta olika motiv bakom initieringen av en utvärdering. Ett vanligt motiv handlar om utveckling och syftar på att det finns förhoppningar att utvärderingen ska ge kunskaper, som kan utveckla den utvärderade verksamheten eller kanske till och med ett verksamhetsområde (Eriksson & Karlsson, 1998; Lishman, 2005). Kontroll är ett annat vanligt motiv till utvärderingar (Franke-Wikberg 1992; Kristiansen, 1995). Detta motiv handlar om att olika intressenter med hjälp av utvärderingen vill få insyn i en verksamhet och till exempel få reda på varför en insats ger resultat eller inte. Legitimitet är ett tredje motiv, som kan ligga bakom initieringen av utvärderingar (Franke-Wikberg 1992; Meeuwisse, 1996). Exempel på detta är att de som initierar en utvärdering kan göra detta för att öka legitimiteten för en verksamhet eller skapa legitimitet för ett beslut. Det kan även finnas andra motiv till utvärderingar, och som kan vara mer eller mindre uttalade. Vedung (1991)

nämner till exempel att utvärderingar kan användas för att fördröja nödvändiga beslut.

Denna utvärdering har initierats av ledningsgruppen för Stockholmsmodellen (Styrgruppen för samarbetsprojekt Rainbow-Stockholms stad). I den ingår representanter för Rainbow-Sweden och Stockholms stad. Det är tydligt att ett motiv till utvärderingen handlar om utveckling. Såväl Rainbow-Sweden, som politikerna och tjänstemännen i ledningsgruppen, är intresserade av att utveckla och förbättra formerna för hur boende och sysselsättning ordnas åt socialt och ekonomiskt marginaliserade människor. Men det finns även kontroll- och legitimitetsmotiv bakom denna utvärdering. För Stockholms stad innebär projektet en relativt stor ekonomisk satsning (två miljoner kronor per år i tre år). För politikerna och tjänstemännen i ledningsgruppen ger utvärderingen möjligheter till en kontroll av hur de ekonomiska medlen konkret har använts. Dessutom kan utvärderingen legitimera deras beslut att satsa på Stockholmsmodellen, men också att ge legitimitet åt att brukarorganisationer får ta ett större ansvar för människor med svag förankring på bostads- och arbetsmarknaden. För Rainbow-Sweden kan utvärderingen ge insyn i hur deras medlemmar och samarbetspartners uppfattar verksamheten. Utvärderingen kan också ge legitimitet åt att brukarstyrda organisationer får ett ökat inflytande över hur boende och sysselsättning utformas för deras medlemmar, vilket ligger i linje med Rainbow-Swedens intressen.

Utvärderingens syfte och metod

Syfte med denna utvärdering är att beskriva projektet Stockholmsmodellen och diskutera hur det har utvecklats i förhållande till sina målsättningar. Har projektet uppnått sina mål när det gäller att skapa boende, sysselsättning och fritidsaktiviteter? Hur har projektet lyckats med jämställdhetsmålet? Utvärderingen fokuserar främst på projektets resultat och måluppfyllelse, men den bortser inte helt från verksamhetsprocessen. En viktig fråga har varit att ta reda på hur de olika delarna i projektet har fungerat och söka efter förklaringar till detta.

Utvärderingen bygger till stor del på intervjuer med personer som på olika sätt medverkar i Stockholmsmodellen. Men jag har även använt statistiska sammanställningar om projektet. När det gäller intervjuerna har jag genomfört 19 intervjuer med 16 olika personer, som samtliga har spelats in på kassettband.

Jag har intervjuat fyra kvinnor och fyra män, som är praktiskt ansvariga för projektet eller som fått boende och/eller arbete genom projektet. Projekt-samordnaren har intervjuats vid fyra tillfällen, medan de sju andra vid ett tillfälle. Dessa intervjuer har haft karaktären av kvalitativa forskningsintervjuer (Kvale, 1997), med syfte att försöka få en bild av hur de intervjuade uppfattade projektet och sin roll i detta. Dessa intervjuer har gjorts i Stockholmsmodellens lokaler och genomfördes i februari och april 2006, bortsett från en intervju, som gjordes med projektsamordnaren i mars 2005.

Dessutom har jag under april 2006 gjort åtta telefonintervjuer. Fyra stycken med representanter för Rainbow-Swedens medlemsorganisationer och fyra med tjänsteman i Stockholms stad, som samarbetar med projektet. Telefonintervjuerna har varit betydligt mer strukturerade och tidsmässigt kortare än intervjuerna med dem som är verksamma i projektet.

När det gäller urvalet av intervjupersoner för de kvalitativa forskningsintervjuerna har jag valt personer, som jag bedömer har ett stort ansvar och inflytande över den dagliga verksamheten i projektet. Urvalet av personer som blev telefonintervjuade gjordes genom att jag bad några av dem som arbetar i projektet om namn på tjänstemän och politiker i Stockholms stad, som de samarbetar med. Jag fick åtta namn, och min ambition var att intervjuas samtliga, men under tiden som jag arbetade med telefonintervjuerna lyckades jag endast få kontakt med fyra av tjänstemännen. Urvalet vid telefonintervjuerna med de fyra medlemsorganisationer inom Rainbow-Sweden, som bedriver rehabilitering gick, till på så sätt att jag ringde upp dessa organisationer och bad att få tala med någon av dem som ansvarade för samarbetet med Stockholmsmodellen.

Validitet och reliabilitet är begrepp som vanligtvis förknippas med kvantitativa studier. Det betyder dock inte att de är ointressanta för studier med en i huvudsak kvalitativ design, som denna. Men för att de både begreppen ska få relevans i en kvalitativ undersökning måste de till viss del ges en annan innebörd, än den de brukar ha i kvantitativa undersökningar (Kristiansen, 1999). I denna utvärdering handlar validitet om trovärdighet – om utvärderingen ger en trovärdig bild av projektet och de människor som är aktiva i det. Reliabilitet syftar på tillförlitlighet – om utvärderingen är systematiskt genomförd och på ett sätt som motverkar att utvärderingsresultaten har påverkats av tillfälligheter.

En faktor som kan få negativ inverkan på en undersökningens validitet och reliabilitet är den tidsram som finns för undersökningen. Snäva tidsramar ökar risken för att undersökningen påverkas av tillfälligheter, vilket också kan få betydelse för trovärdigheten. Tidsramen för denna undersökning har varit

begränsad till en månads arbete. Detta har bland annat inneburit att jag inte har kunnat göra upprepade intervjuer med mer än en av intervjupersonerna (att intervjua samma person vid olika tillfällen kan motverka att intervjupersonens utsagor påverkas av tillfälligheter).

Att jag endast haft en månad till mitt förfogande för att genomföra utvärderingen har dock inte inneburit att jag gjort utvärderingen under en och samma månad. Även om de flesta intervjuerna gjordes under februari och april 2006, så har jag under tiden september 2004 till april 2006 besökt Stockholmsmodellen vid 12 tillfällen i samband med att jag arbetat med att utveckla RQS⁴. Vid dessa tillfällen har jag skapat mig en bild av verksamheten genom att jag regelbundet har samtalat med flera av dem som är aktiva i verksamheten. Detta har haft stor betydelse för urvalet av intervjupersoner. Jag menar också att detta bidragit till att den bild jag har av verksamheten har en god trovärdighet.

Forskningsetiska aspekter

Forskare som intervjuar människor, och kanske i synnerhet socialt marginaliserade människor, har ansvar för att deltagandet i undersökningen inte får en negativ påverkan på deras liv (Kristiansen, 1999, 2005). Därför ska deltagandet i intervjun vara frivilligt och intervjupersonen måste informeras om syftet med undersökningen och hur den ska användas. Vidare måste forskaren vara uppmärksam på hur intervjun påverkar intervjupersonen. Dessutom har forskaren ansvar för att intervjumaterialet hanteras konfidentiellt.

När det gäller konfidentialitetsfrågan i denna utvärdering, så är det endast jag som haft tillgång till de bandinspelade intervjuerna. Jag har också informerat samtliga intervjupersonerna om att även om allt material behandlas konfidentiellt och kommer att vara avidentifierat när det presenteras, så finns det en uppenbar risk att personer som har anknytning till Stockholmsmodellen

⁴/ RQS är en förkortning för Rainbow Quality System. Det är ett kvalitetssäkringssystem för brukarstyrda organisationer och som de ansvariga för Stockholmsmodellen har varit med att utveckla tillsammans med en del av Rainbow-Swedens medlemsorganisationer under ledning av mig. RQS innehåller dokumentation och kollegiegranskning. Till grund för dokumentationen finns sex frågeformulär. Kollegiegranskningen utgår från de riktlinjer som gäller för Rainbows rehabiliteringsverksamheter. Det finns också ett formulär som utgör underlag för medarbetarsamtal (Kristiansen, 2006).

kommer att känna igen dem. Förhoppningsvis har detta motverkat att de berättade om saker och skeenden som de kan ångra efteråt. Även om en del av dem som har intervjuats ofta representerar Stockholmsmodellen utåt, och ibland berättar om sina livserfarenheter i offentliga sammanhang, har jag ändå valt att göra dem anonyma i rapporten. Detta gäller även de tjänstemän, som har intervjuats.

3. Stockholmsmodellen i praktiken

Stockholmsmodellen i siffror

I slutet av april 2006 hyrde Stockholmsmodellen 16 lägenheter av Stiftelsen Hotellhem i Stockholm på Magnus Ladulåsgatan på Södermalm. Dessutom förfogar projektet över två lägenheter med rivningskontrakt samt en villa i Tyresö, med fyra platser för kollektivboende. Sedan starten av projektet har 64 personer, varav nio kvinnor och 55 män, fått bostad inom Stockholmsmodellen (se tabell 1). Av dessa har 45 personer (6 kvinnor och 39 män) flyttat ut från boendet. I slutet av april 2006 bodde 19 personer (3 kvinnor och 16 män) i något av Rainbows boende. Det är framförallt Krinolinen och Dianova av Rainbow-Swedens medlemsorganisationer som använt sig av Stockholmsmodellen för att ordna boende åt sina medlemmar (se tabell 1).

TABELL 1. Antal kvinnor och män som fått bostad inom Stockholmsmodellen och vilka organisationer de har kommit ifrån.

Organisation	Kvinnor	Män	Totalt
Basta	1	9	10
Convictus	-	4	4
Dianova	2	13	15
Global Youth ⁵	-	1	1
Klockis	1	-	1
Krinolinen	4	23	27
RFHL	1	-	1
Socialtjänsten	-	5	5
Totalt	9	55	64

⁵/ Global Youth var en förening som arbetade med ungdomar med olika sociala problem. Den lades ner 2004.

När det gäller sysselsättningen för de nio kvinnor och 55 män som haft boende inom Stockholmsmodellen har de flesta arbetat på någon av Stockholmsmodellens arbetsplatser eller inom någon av Rainbow-Swedens medlemsorganisationer. 18 personer (2 kvinnor och 16 män) har antingen arbetat på den öppna arbetsmarknaden eller studerat. Fyra män har varit pensionärer. Fyra män har varit inskrivna i någon form av rehabiliterings- eller öppenvårdsverksamheter och därför inte kunnat arbeta. Endast två av dem som bott inom Stockholmsmodellen har saknat sysselsättning (se tabell 2).

TABELL 2. Verksamheter där de boende inom Stockholmsmodellen har arbetat.

Verksamhet	Kvinnor	Män	Totalt
Inom Stockholmsmodellen	5	17	22
Medlemsorganisationerna	2	12	14
Öppna marknaden /studier	2	16	18
Pensionärer	0	4	4
Rehab/öppenvård	0	4	4
Arbetslösa	0	2	2
Totalt	9	55	64

16 personer (9 kvinnor och 7 män) som inte haft bostad inom Stockholmsmodellen har arbetat på någon av projektets arbetsplatser under en månad eller längre tid. Fem av dessa (2 kvinnor och 3 män) kom från någon av Rainbow-Swedens medlemsorganisationer. Sju kvinnor har kommit från KrAmiMoa⁶ och fyra män från socialtjänsten (se tabell 3). Dessutom har cirka 15 personer från medlemsorganisationerna (framförallt Dianova och Krinolinerna) gjort arbetsinsatser under kortare tidsperioder och vid speciella tillfällen, då det har behövts extra insatser (t.ex. vid större flyttningar och i samband med att lastning av transporter till Sarajevoprojektet).

TABELL 3. Arbete för personer som ej har boende inom Stockholms-Modellen och vilka organisationer de kommer ifrån.

Organisation	Kvinnor	Män	Totalt
Medlemsorganisationerna	2	3	5
KrAmiMoa	7	-	7
Socialtjänsten	0	4	4
Totalt	9	7	16

^{6/} KrAmiMoa är en verksamhet som riktar sig till arbetslösa kvinnor med sociala svårigheter och som behöver stöd för att få en fast position på arbetsmarknaden. Verksamheten sker i samverkan mellan kriminalvården, länsarbetsnämnden och socialtjänsten.

När det gäller åldern hos dem som bott eller bor inom Stockholmsmodellen, så är de flesta födda på 1960-talet. 14% är födda på 40-talet, 12,5% på 50-talet, 37,5% på 60-talet, 16% på 70-talet och 9% på 80-talet (se tabell 4). Genomsnittsåldern hos kvinnorna 40 år och medianåldern 41 år. Männen genomsnittsålder är 44 år och deras medianålder är 45 år.

TABELL 4. Ålder hos de boende i Stockholmsmodellen.

	Kvinnor	Män	Totalt
1940-44	-	7	7
1945-49	-	2	2
1950-54	-	6	6
1955-59	2	7	2
1960-64	1	11	12
1965-69	4	8	12
1970-74	1	4	5
1975-79	-	5	5
1980-84	1	5	6
Totalt	9	55	64

Stockholmsmodellens organisation

Stockholmsmodellen har haft en projektledning, som har bestått av en projektsamordnare och en ekonomiadministratör. Projektsamordnaren hade 75% av sin lön finansierad av Stockholmsmodellen under de två första åren av projekttiden, men under det sista året har han arbetat 60%. Ekonomiadministratören har under hela projekttiden haft 25% av sin lön finansierad av projektet. Hon har dock ägnat en betydligt större andel av sin arbetstid åt projektet. Förutom att ha ekonomiskt och administrativt ansvar har projektledningens huvuduppgifter handlat om att utveckla verksamhetens olika delar (boende, arbete och fritid). Detta har inneburit att de fått ägna en hel del av sin arbetstid åt att rekrytera personer till boendet och till arbetsplatserna, men också till att ha kontakter med olika samarbetspartners, till exempel ledningen för Stiftelsen Hotellhem och socialsekreterare.

”Jag är en sammanhållande länk i projektet. Det innebär en del arbetsledning, men också mycket planering och administrativt arbete och kontakter utåt. Jag träffar ledningen för Hotellhem regelbundet ungefär en gång i månaden och diskuterar olika praktiska problem. När vi till exempel skulle bygga om köket ägnade jag en hel del tid åt det och det handlade mycket om kontakter med olika myndigheter. Både för att få tillstånd till att bygga om och för att ordna finansieringen. I början var

jag också direkt ansvarig för boendet, men det ligger inte på mig längre, liksom arbetsledningen av de olika arbetsplatserna.”

I citatet, från en av intervjuerna med projektsamordnaren, pekar han på att det i projektorganisationen finns en person, som ansvarar för boendet och fyra som är arbetsledare för de olika arbetsplatserna (restaurang, second hand, måleri och transport). Dessa personer, som spelar en viktig roll för att den dagliga verksamheten fungerar, har olika anställningsformer. De flesta är lönebidragsanställda, men några är förtidspensionärer och arbetar helt ideellt.

Det övergripande ansvaret för ledningen av Stockholmsmodellen ligger hos Styrgruppen för samarbetsprojekt Rainbow-Stockholms stad. Den består av socialborgarrådet i Stockholms stad, vice ordförande i socialtjänstnämnden, en tjänsteman från socialtjänstförvaltningen, Stiftelsen Hotellhems verkställande direktör, ordförande och vice ordförande i Rainbow-Sweden samt Stockholmsmodellens projektsamordnare. Styrgruppen har följt verksamheten kontinuerligt och haft en förhållandevis hög aktivitetsgrad. Under projektets första år sammanträdde styrgruppen vid nio tillfällen. Därefter har den sammanträtt en gång per kvartal.

Projektets metod och arbetsformer

Empowermentfrämjande arbetsformer är viktiga utgångspunkter för Rainbow-Sweden och ska vara så även för Stockholmsmodellen. Begreppet empowerment nämns också i det tjänsteutlåtande från socialtjänstförvaltningen (Stockholms stad, 2003), som låg till grund för socialtjänstnämndens beslut att starta Stockholmsmodellen. Empowerment, ges olika innebörder, men det handlar om att människor får möjligheter att bli självständiga och ta makt över sina egna liv (Adams, 2003; Fook, 2002). Utgångspunkten i empowerment kan ses som ett uttryck för kritik mot metoder som går ut på att söka efter fel och brister hos människor med drogproblem (Kristiansen, 2006). Jag menar att Stockholmsmodellens utgångspunkt i empowerment inte bara är frågan om en programförklaring och retorik, utan att projektet utgör ett intressant exempel på hur en verksamhet kan organiseras för att empowerment ska kunna utvecklas.

Nästan alla som är engagerade i och har varit med och byggt upp projektet har en egen bakgrund i missbruk och social marginalisering. Många av dem har bittra erfarenheter av konventionell missbrukarvård och anstaltsliv. Flera av intervjupersonerna berättar att Rainbow och Stockholmsmodellen står

för något annat, och att det har bidragit till att de utvecklats och känner att de är delaktiga i samhället och ägnar sig åt något meningsfullt. *”Jag hade aldrig haft de här möjligheterna att komma så här långt på ett annat företag.”*, säger den kvinna, som är ekonomiadministratör och som har arbetat i projektet sedan starten. En annan kvinna, som på ideell basis varit med och byggt upp en av arbetsplatserna, berättar:

”Jag är starkare idag och jag får mer självförtroende för varje dag som går och man får bättre och bättre självförtroende här och det finns en bra gemenskap med de andra som jobbar här. Vi är en bra grupp.”

Om de som kommer till Stockholmsmodellen ska kunna bli delaktiga och ta ansvar för sina liv, måste de få möjligheter och utrymme till det. Detta ställer speciella krav på dem som leder verksamheten. Projektsamordnaren säger:

”Det är en grannlaga uppgift att vara chef över en sådan här verksamhet. Samtidigt som det är en riktig arbetsplats, så är det något speciellt vi håller på med.”

”Min uppgift har varit att skaffa ersättare för mig...”, säger projektsamordnaren när han berättar om hur han har försökt att få deltagare i projektet att ta ansvar för olika uppgifter. Han har gjort detta, dels för att han tror det är nödvändigt för att deltagarna i projektet ska kunna utvecklas och bli självständiga, dels för att det har varit nödvändigt för att verksamheten ska fungera, eftersom den blivit så stor att det är omöjligt för honom att kontrollera allt. Hans ambition att lägga över ansvar på deltagarna i projektet har dock bidragit till att han fått kritik för att inte vara tillräckligt tydlig i sitt ledarskap. *”Det som varit svårt att förklara ibland, är att de kräver mer struktur, än vad jag tror de ska ha...”*, säger han och berättar om att han fått kritik från en del deltagare för att de inte får tillräckliga direktiv och information och att de därför borde ha personalmöten oftare. Kritik mot brist på information och oregelbundna personalmöten nämner också några av de deltagare som jag intervjuade. Detta har föranlett att de som arbetar inom Stockholmsmodellen, sedan i början av 2006, har personalmöte varje måndag. Men att deltagarna ställer krav på bättre information kan också tolkas som ett uttryck för att det skett en empowermentutveckling för deltagarna och att de därför vill öka sitt inflytande och ansvarstagande över verksamheten.

Om boendets organisation och målsättningar

Stockholmsmodellens boende består, som nämnts tidigare, av 16 lägenheter i Stiftelsen Hotellhem i Stockholm på Södermalm, två lägenheter med rivningskontrakt samt ett kollektivboende med plats för fyra personer i en villa, som är belägen i Tyresö. Lägenheterna i hotellhemmet, liksom de med rivningskontrakt, är centralt belägna i Stockholm.

Lägenheterna i hotellhemmet ligger på Magnus Ladulås-gatan på Södermalm. På samma gata ligger Rainbows kansli och de flesta av Stockholmsmodellens arbetsplatser. Stockholmsmodellen hyr två korridorplan, som ligger i anslutning till varandra. De flesta lägenheterna är enrumslägenheter med pentry, toalett, dusch och tillgång till internet. ”*Vi försöker göra boendet fräscht och hemlikt, vi kan måla om och gör det fint när någon ny ska flytta in...*”, berättar projektsamordnaren, som också säger: ”*Vi köper in basutrustning till dem, IKEAs startutrustning...*”. I huset finns det också tillgång till tvättstuga, träningslokal och bastu. Lägenheterna i hotellhemmet är vanligtvis fullbelagda och det finns oftast en viss kö till dem.

Projektet började hyra villan i Tyresö i januari 2005. Anledningen till att den togs i anspråk var framförallt för att göra det möjligt att ordna boende för personer, som inte är mantalsskrivna i Stockholm, eftersom Stockholmsmodellen endast är öppet för stockholmare. De icke-stockholmarna, som bott i villan ingår därför formellt inte i Stockholmsmodellen, men eftersom det även bott stockholmare i kollektivboendet, så utgör den en del av Stockholmsmodellens boende. Det har dock visat sig att platserna i kollektivboendet varit svåra att hyra ut och villan har för det mesta bara varit belagd till hälften. ”*Villan är för icke-stockholmare och de som vill bo kollektiv. Vi trodde det fanns en efterfrågan, men när det var löst, så fanns det inte...*”, säger projektsamordnaren. Den kvinna som är ekonomiadministratör och som ingår i projektledningen berättar:

”Det fanns önskemål från Rainbows medlemsorganisationer att personer som fått rehabilitering, men som inte kom från Stockholm, behövde få samma typ av stöd, som stockholmarna. Men trots det har villan inte blivit någon direkt succé. Vi har renoverat, men det är knappast någon som vill bo där. Den ligger ju lite avsides och det är ganska bökigt att ta sig därifrån in till stan.”

Bortsett från att kollektivboendet i Tyresö inte har uppfyllt de förväntningar, som fanns när det startade, så har boendet inom Stockholmsmodellen utvecklats på ett positivt sätt och uppfyllt sina målsättningar. Enligt tjänsteutlåtandet

(Stockholms stad, 2003), som låg till grund för socialtjänstnämndens beslut att finansiera Stockholmsmodellen, var målet att projektet skulle ge boende åt 12-16 personer, vilket har uppnåtts och överträffats. Vidare skulle boendet vid projekttidens slut vara ekonomiskt självbärande. Om möjligheterna till detta, säger projektsamordnaren:

”Boendet står redan på egna ben ekonomiskt. Det drar in tillräckligt med pengar. Det ger ett tillskott och det kan möjligtvis utvecklas vidare...”

Inledningsvis var projektsamordnaren ansvarig för driften och tillsynen av boendet. Men i början av 2004 anställdes en person med särskilt ansvar boendet. Då inrättades ett kontor i en av lägenheterna på hotellhemmet Magnus Ladulås. Efter ett år slutade denna person sin anställning och då tog en av de boende över ansvaret för tillsynen av boendet. Det är man som är förtidspensionerad och som arbetar med boendet på ideell basis. Detta har fungerat mycket bra och det är en klar fördel att han själv bor på hotellhemmet. Han säger: *”År det någon som känner sig ensam, så finns jag ju alltid där. Visserligen har jag inte någon utbildning i det här, men jag kan lyssna.”* När jag frågade honom hur det kom sig att han arbetade ideellt med boendet, så svarade han:

”Det är en väldigt bra grej och kan man hjälpa andra, då är det helt okej för mig att ställa upp på det här sättet och sen bor jag där och jag trivs där.”

Boendet är inte bara ett boende

En viktig utgångspunkt för Stockholmsmodellen är att inte enbart erbjuda boende, utan även sysselsättning och möjligheter till fritidsaktiviteter. Den man som är ansvarig för boendet, säger:

”Vi ser till att de har någon form av sysselsättning. En del jobbar inom Rainbow, andra har andra jobb. Vi vill inte att de ska gå och dra bara, utan de ska ha någon form av sysselsättning, det behöver inte vara heltid, men något vettigt ska de göra.”

Dessutom finns det möjligheter för de boende att få hjälp och stöd med olika problem, som att till exempel få ordning på sin privatekonomi. Projektsamordnaren säger:

”De kan få hjälp med sin ekonomi. En del behöver skuldsanering och vi har som mål att de ska bli mindre bidragsberoende och börja lägga hyresavin överst i högen.”

De boende får inte använda alkohol eller andra droger i sina lägenheter. Projektsamordnaren säger:

”Det ska vara absolut drogfritt på boendet, men sen kan vi inte lägga oss i om de dricker när de är bortresta, men de får inte komma tillbaka och vara påverkade eller ha någon systempåse med sig hem.”

Han fortsätter:

”Under de första åren gjorde vi regelbundna drogtester, en gång i månaden. Men genom att den som ansvarar för boendet numera bor på hotellhemmet har den informella kontrollen blivit mycket bättre och det gör att återfall upptäcks ofta tidigt. Så nu gör vi bara drogtester om vi misstänker att någon har tagit något. En del av de boende tycker man ska ta mer drogtester, men man måste fråga sig vad syftet är med urinprov och man kan inte hålla på länge där uppe utan att det upptäcks. De flesta berättar dessutom om de misstänker något.”

Om någon använder droger, så blir hon eller han i de flesta fall utskrivna. Det finns dock en ambition att hjälpa de som återfaller i missbruk att, så snabbt som möjligt, åter bli drogfria. Projektsamordnaren berättar:

”Vi ställer ingen på gatan som återfaller. Ofta kan vi använda Krinolinen för avgiftning och sen efter en vecka eller några dagar kan de ofta komma tillbaka. Så de får hjälp om de vill. Men vill de inte ha hjälp får de fixa det själv. Men alla får en chans och en del behöver hjälp för att få fortsatt rehabilitering för missbruket på något annat ställe.”

De är tydligt att de ansvariga för projektet är medvetna om att många av de kvinnor och män som kommer till boendet behöver mycket stöd och uppbackning, för att så småningom kunna leva självständigt. Projektsamordnaren säger: *”En del har bott på institution sen de var tolv år och då är det inte så enkelt att helt plötsligt börja bo själv...”*. De menar att för många är det betydligt svårare, men också mer utvecklande, att vara med i Stockholmsmodellen, än att bo på institution. Den boendeansvarige säger:

”På sätt och viss är det här behandlingen börjar. Det är inte så svårt att vara på ett behandlingshem. Där är de skyddade och där får de höra vad de vill höra och hur de ska göra. Men för eller senare måste man ut och möta verkligheten och det får de göra här.”

Boendet inom Stockholmsmodellen är en form av träningsboende, vilket innebär att de boende inte kan få egna hyreskontrakt på lägenheterna i hotellhemmet. Tanken är att de ska gå vidare till andra boendeformer och så småningom få ett eget kontrakt. De ser därför till att alla ställer sig i kö hos bostadsförmedlingen. Projektsamordnaren berättar:

”När de bott här ett år och de fungerar, är drogfria och betalar hyra, så ska de få hjälp att komma till annat boende. Det kan vara en försökslägenhet, som med tiden kan övergå till ett eget kontrakt om de sköter sig.”

Många av dem som kommer till Stockholmsmodellen har levt under otrygga förhållande, vilket ofta också inneburit att de varit bostadslösa. För många av dem blir det därför mycket positivt att få en egen bostad. De har också genomgående varit positiva när jag frågat dem om hur det är att bo på hotellhemmet. En kvinna, som hade bott i ett år på hotellhemmet, berättar:

”Jag umgås med några av de andra som bor där. Med en kvinna och han som är ansvarig för boendet. De är jättebra och vi stöder varandra och kan prata med varandra om vi behöver. De är jättetrevliga människor, så det passar mig bra att bo där nu.”

Arbetets mål och organisation

En viktig utgångspunkt för arbetet i Stockholmsmodellen är att det ska vara meningsfullt och utvecklande. Det får inte finnas sysslor, som enbart syftar till sysselsättning. Allt arbete ska vara autentiskt och ge något tillbaka till verksamheten och de som utför det. Detta syftar den kvinna som ingår i projektledningen på, när hon säger:

”En sak som också är viktig är att det finns ett värde i vad vi gör, det är ingen tallkottsplockning i parken vi sysslar med, vi har en riktig restaurang, vi har ett riktigt måleri, transport är en transport, boendet är ett boende, det är ingen pysselverksamhet...”

Inom Stockholmsmodellen har de försökt skapa arbeten i nischer som kräver mycket arbetskraft och som kan bli ekonomiskt lönsamma. Om man ser till målsättningen för sysselsättningen för Stockholmsmodellen, så skulle det vid

projekttidens slut ha gett arbete åt 20 till 25 personer. Denna målsättning har projektet uppnått.

Enligt de ursprungliga planerna skulle projektet ha tre arbetsplatser. En var redan befintlig vid projektstarten, nämligen ett solidaritetsprojekt, som Rainbow-Sweden ansvarade för och som gick ut på att anskaffa begagnade vitvaror, som användes i återuppbyggandet av Sarajevo. Dessutom skulle det byggas upp en lunchrestaurang och en second hand-marknad. Under projektets gång har det av olika skäl blivit nödvändigt att modifiera dessa planer.

Solidaritetsprojektet lades ned i början av 2005 på grund av att det blev för kostsamt och svår genomförbart på grund av byråkratiska hinder i Bosnien. Projektsamordnaren berättar:

”Initialt hade det finansierats av Stockholms bostadsbolag. De gav också mycket material, spisar och kylskåp, som kom från när de byggde om lägenheter. Sen när Stockholmsmodellen startade, så finansierades det genom det. Men det blev för dyrt, dyra transporter och tullen började ta betalt och det blev för mycket krångel.”

När det gäller planerna på en lunchrestaurang visade det sig att köket i de lokaler som Stockholmsmodellen hyr, inte var godkända för restaurangmatlagning. Detta innebar att restaurangen fick hålla stängt under första halvåret 2005, medan projektledningen sökte tillstånd och finansiering för en ombyggnad. När detta var klart stoppades planerna av hyresvärden, som inte gick med på att köket byggdes upp. Då beslöts att i stället starta Café Rainbow i lokalerna. Café Rainbow är öppet på dagtid och serverar fika och lunch. Det är relativt välbesökt, i synnerhet på luncherna. Projektsamordnaren berättar:

”Vi har därför ansträngt oss för att göra det bästa av situationen och gjort en del förändringar. Öppettiderna har förlängts och det är nu möjligt att fika fram till klockan sex. Vi har inhandlat en kaffemaskin som gör att utbudet förbättrats och vi serverar hembakat bröd. Vi har haft annonser i södermalmstidningarna.”

Det har dock visat sig vara mycket svårt att göra kaféet ekonomiskt självbärande. Genom att det inte går att tillaga varm mat, måste de köpa in halvfabrikat, som värms i mikrovågsugnar, vilket gör att intäkterna inte ens räcker till att täcka lokalkostnaderna. För att förbättra ekonomin har de börjat hyra ut kafélokalen till privata fester på helgerna. ”... det har kommit igång så smått, vi drog in tiotusen i mars, men den delen kommer ändå inte att kunna stå på egna ben.”, säger projektsamordnaren. Men kaféet har varit en välfungerande arbets- och praktikplats, som har gett arbetsträning åt många

deltagare. Åtta personer har sysselsättning på hel- eller deltid i caféet. En medarbetare i projektet säger:

”Det är en suverän arbetsplats, som rehabiliteringsarbetsplats, som träningsarbetsplats, den är utsatt för konkurrens och du möter många olika människor som kommer dit för att kaka lunch. Det är verkligt.”

Vägg i vägg med Café Rainbow har Stockholmsmodellen en second hand-affär. Den är dock betydligt mindre än den second hand-marknad, som ingick i planerna när projektet startade. Att den inte blev av beror på att det var svårt att förankra idén inom Rainbow-Sweden. Projektsamordnaren berättar:

”En del i styrelsen tyckte inte vi skulle satsa på second hand. De tyckte det gav dåliga vibbar, för att det påminner för om pundarlivet att hålla på och rota i gamla saker.”

Bland en del medlemmar fanns det dock intresse att starta en second hand-verksamhet och de fick möjligheter att göra det i början av 2005, om än i mindre skala. Detta har visat sig bli en bra arbetsplats, som ger sysselsättning åt två personer. En av dem säger:

”Att jag fick möjlighet till att arbeta i second handen är det bästa som hänt mig, det är som mitt andra hem. Vi har kul ihop och kämpar på och vi får mycket bra respons från våra kunder.”

Enligt projektsamordnaren finns det en god ekonomisk potential i second hand-verksamheten. Den skulle med stor sannolikhet gå med vinst om de hade lyckats få tag på en billigare lokal.

”Transport” och ”Måleriet” är två arbetsplatser, som inte fanns med i de ursprungliga planerna för Stockholmsmodellen. I ”Transport” arbetar två personer på heltid, men de behöver ofta ta in extra hjälp vid till exempel flyttningar. De gör framförallt arbete åt Stiftelsen Hotellhem i Stockholm. ”Transport” ger ett visst ekonomiskt överskott. När det gäller ”Måleriet”, så sysselsätter det också två personer på heltid. Den kvinna som är ekonomiadministratör berättar:

”Måleriet går bra, även om de har en bil som drar alldeles för mycket bensin, så gjorde det ett överskott på sextiotusen under de första månaderna i år.”

Förutom dessa arbetsplatser, så arbetar några personer med olika uppgifter i kansliet. Dessutom finns det två deltagare som arbetar på Krinolinen.

Hur är det att arbeta i Stockholmsmodellen?

Mitt intryck är att de flesta av deltagarna trivs på sina arbetsplatser. De arbetsplatser som jag framförallt har besökt är caféet och second hand-affären. Både dessa arbetsplatser verkar fungera bra och stämningen mellan de som arbetar verkar god. Jag menar att det faktum att det finns flera som arbetar mer eller mindre ideellt är ett uttryck för att deltagarna trivs och upplever det meningsfullt att vara med i Stockholmsmodellen. Det finns många exempel på hur personer, som under en stor del av sitt liv haft det mycket problematiskt med missbruk och andra sociala problem, genom Stockholmsmodellen har lämnat drogerna och börjat få rätsida på deras liv. De är intressanta exempel på hur utveckling av empowerment (Adams, 2003) kan se ut på ett personligt plan. En kvinna berättar:

”För mig är det jättebra. Jag behöver verkligen jobba hela tiden, att ha något att göra hela tiden och jag har inte varit sjuk en enda dag, sen jag började här. Den dagen jag var ledig har jag jobbat in. Det skulle inte ha hänt för. Jag behöver komma hit...”

En av männen säger:

”Jag har ingen frånvarodag här, vilket betyder att jag trivs, att jag går hit varje morgon, att det inte tar emot, inte speciellt ofta i alla fall och jag sa en gång att jag inte skulle syssla med lönearbete mer i mitt liv, men jag trivs här för att det hjälp till självhjälp. Jag skulle inte plåga mig på en arbetsplats, jag är för gammal för sådant...”

På frågan om vad det är som gör att de trivs och fungerar, på ett sätt som ibland överraskar dem själva, återkommer flera till betydelsen av att de flesta som finns inom Stockholmsmodellen har egna erfarenheter av missbruk och anstaltsliv. En kvinna säger:

”Jag behöver inte förklara mig här, på ett annat ställe skulle de fråga mig vad jag har gjort innan och det kan ge problem, men här gör det inget...”

En man säger:

”Jag trivs och känner mig hemma i och med att det är folk som har samma bakgrund som jag. Det kan vara jobbigt ute i det vanliga livet när folk frågar vad man gjort...”

Om fritidsverksamheten

Den del av Stockholmsmodellens verksamhet som har varit svårast att skapa sig en bild av är fritidsverksamheten, vilket beror på att projektledningen valt att till stor del skapa individuella lösningar kring fritiden på grund av att deltagarnas behov av fritidsaktiviteter ser olika ut. En kvinna säger:

”Jag har blivit tillfrågad att gå på teater och vi har pratat om att börja steppa, jag har blivit tillfrågad. Men oftast vill jag inte göra så mycket efter jobbet, så jag är inte så social på fritiden...”

Den man som är ansvarig för boendet säger:

”Man ska inte gå in alltför mycket och styra över fritiden. Är det något får de komma. Det är inget behandlingshem där allt blir serverat, så vi ska inte lägga upp något program för dem. Men vill de något kan de göra en förfrågan, det kan ju finnas fler som vill samma sak...”

För de som vill finns det möjligheter att motionera. Projektsamordnaren säger: *”Alla kan motionera, vi ser det som en friskvårdsinsats, så vi har klippkort till simhallen.”*. Sedan hösten 2005 arbetar en person halvtid på kansliet med att ringa runt till olika arrangörer och ordna fribiljetter till olika idrotts- och nöjesevenemang. En man säger:

”För mig har det varit bra att kunna utnyttja biljetter, för att gå på olika saker, inte minst på sommaren då uteserveringarna med all alkohol lockar...”

Inför storhelger försöker de ansvariga ta reda på vad de boende planerar att göra. För de som vill kan man ofta använda sig av Rainbows medlemsorganisationer. Till exempel är det en del som brukar nyttja Nobba Brass och Nubbes arrangemang.

Jämställdhet

Inom Stockholmsmodellen utgör männen en klar majoritet av deltagarna. Av de 64 personer som fått boende inom projektet är 55 män och nio kvinnor. Detta innebär förstås en risk för att kvinnor och kvinnors behov blir osynliggjorda. Om detta fanns det en medvetenhet i det tjänsteutlåtande som låg till grund för beslutet att starta Stockholmsmodellen (Stockholms stad, 2003). Det

slogs därför fast att ett mål för projektet skulle vara att ta hänsyn till hemlösa kvinnors specifika behov och se till att det också skapades utrymme för dem inom projektet. Även om det hade varit önskvärt att det hade varit en större andel kvinnor som fått boende inom projektet, så har projektledningen arbetat aktivt för att försöka uppnå jämställdhetsmålet. Faktum är att två av arbetsplatserna domineras av kvinnor – kaféet och second hand-affären. Hälften av dem som har anställning inom projektet, genom lönebidrag eller OSA, är kvinnor. Dessutom har projektet skapat ett samarbete med KrAmiMoa, vilket innebär att många av dem som arbetstränar i projektet, men som inte har boende inom projektet, är kvinnor.

Internt och externt samarbete

Enligt projektplanen skulle Stockholmsmodellen framförallt ta emot boende från Rainbows medlemsorganisationer. Så har också blivit fallet, men det är framförallt Krinolinen och Dianova, som kontinuerligt har använt sig av Stockholmsmodellen. De företrädare för dessa organisationer, som jag intervjuat, är också nöjda med hur Stockholmsmodellen fungerar. Den man, som är behandlingsansvarig, på Dianova säger:

”Vi har haft stor nytta av Stockholmsmodellen, dels genom att några gått in i boendet och dels en del som praktiserat i kaféet och i flytten. I boendet har vi haft två tjejer och tretton killar. I kaféet har vi haft fler, som fått praktisera. Det har varit utomordentligt bra att haft den möjligheten. Det är viktigt för våra brukare att komma ut och få social träning.”

Basta, som under det första året placerade en kvinna och nio män inom i Stockholmsmodellens boende, har inte använt Stockholmsmodellen under de två senaste åren. En av de behandlingsansvariga på Basta, förklarar detta på följande sätt:

”Det fungerade inte för oss. De vi skickade dit tyckte det var lite, som att gå tillbaka till det gamla. De flyttade härifrån där det inte finns missbruk, till ett ställe där det finns missbruk. Så därför har vi inte använt hotellhem, det blir ett steg tillbaka och sen har det inte fungerat för de som flyttat dit från oss.”

När Rainbows medlemsorganisationer inte riktigt har använt sig av Stockholmsmodellen i den utsträckning som var förväntat har ledningen för

projektet skapat kontakter med andra samarbetspartners. Ett exempel på detta är samarbetet med KrAmiMoa. De har också börjat samarbete med socialtjänsten och det har skett fem placeringar i boendet, direkt från socialtjänsten, utan att någon av medlemsorganisationerna varit inblandade. De socialsekreterare som jag intervjuat om deras samarbete med Stockholmsmodellen är nöjda och positiva till projektet. En av dem säger:

” Jag ser positivt på det. Det är ett jättebra alternativ. Jag har haft två klienter där. En går det bra för och en har haft återfall. Så jag är nöjd med samarbetet och har bra kontakt med han som är ansvarig på boendet.”

4. Om mål och resultat

Om projektets måluppfyllelse

Hur har Stockholmsmodellen lyckats? Har de lyckats med att nå upp till de mål som angavs vid starten av projektet i oktober 2003? Det är tydligt att det uppstått en del omständigheter under projektiden, som gjort det omöjligt att uppfylla en del av de ursprungliga målen. Ett exempel på detta är de problem och det krångel, som gjorde att projektledningen lade ned solidaritetsprojektet i Sarajevo. Ett annat exempel är de problem som fanns i uppbyggnadsfasen av restaurangen, vilket i princip gjort det omöjligt att göra restaurangen ekonomiskt självbärande. Ett tredje exempel är planerna på att bygga upp ett bredare partnerskap, som skulle ligga till grund för en ansökan om equal-medel hos Europeiska socialfonden (ESF), vilket omöjliggjordes av att den form av medel de hade tänkt att söka inte längre existerar. Ett av målen, det som handlar om att projektet ska ”öka anställbarheten hos ett antal individer”, är så diffust formulerat att det är mycket svårt att mäta och därför inte möjligt att avgöra om projektet uppnått det.

Det finns flera målformuleringar som är konkreta och relativt tydliga. Ett exempel på detta är målet om hur många människor som vid projektets slut skulle ha fått boende och sysselsättning genom projektet. Ett annat exempel är att projektet skulle arbeta med ett empowermentperspektiv. Ett tredje exempel är att projektet skulle uppmärksamma och även ge plats åt hemlösa kvinnor. När det gäller dessa konkreta mål, så har projektet lyckats bra och i en del fall har målen överträffats.

Jag anser att Stockholmsmodellen är ett intressant exempel på hur empowermentfrämjande arbetsformer kan se ut. Många av de människor jag träffat och intervjuat under utvärderingen ger, när de berättar om sin egen utveckling, konkreta exempel på hur personlig empowermentutveckling kan se ut.

Jag menar därför att Stockholmsmodellen i flera avseenden är ett lyckat projekt. Framförallt för att det skapat en bättre och meningsfullare livssituation för många kvinnor och män, som tidigare varit socialt marginaliserade. Men det har också genererat intressanta kunskaper om hur samverkan mellan en kommun och en brukarstyrd organisation kan se ut och om att brukarstyrda organisationer i en del avseenden har resurser och kompetenser, som inte finns i samma utsträckning i offentliga och professionella organisationer.

Avslutningsvis vill jag lyfta fram ett antal faktorer som jag menar bidragit till att projektet blivit framgångsrikt.

- Idén och initiativet till projektet kom från Rainbow-Sweden, d.v.s. de som hade behov av projektet. Det har således funnits en nära koppling mellan projektets mål och behoven hos dem som drivit projektet.

- Det har funnits ett stort engagemang hos projektledningen och en stor del av deltagarna. Det finns många exempel på eldsjälur, som ofta har stor betydelse för att projekt ska utvecklas på ett positivt sätt (Brännström, 1996). En del har arbetat ideellt, vilket bland annat bidragit till att projektet kunnat expandera med förhållandevis små personalkostnader. Betydelsen av att den boendeansvarige själv bor i på hotellhemmet och nästan alltid finns till hands har till exempel haft stor betydelse för att boendets positiva utveckling.

- Projektledaren har kunnat delegera och lägga över ansvar på sin medarbetare i projektledningen och på andra deltagare. Detta har möjliggjort att de har skaffat sig erfarenheter och kunskaper, som är nödvändiga för att leda och utveckla verksamheten.

- Projektet har varit flexibelt. Projektledningen har haft förmågan att formulera om och göra modifieringar av mål och planer, när olika hinder har dykt upp, som till exempel problemen med restaurangköket.

- Det har funnits ett stort intresse för projektet i styrgruppen, som kontinuerligt har följt och gett stöd åt verksamheten.

Referenser

Adams, Robert (2003) *Social work and empowerment*. London: Palgrave, MacMillan.

Brännström, Tore (1996) Eldsjälar och projektmakare. I Ingrid Sahlin (red) *Projektets paradoxer*. Lund: Studentlitteratur.

Denvall, Verner (2006) Utvärderingslandskapet. En guide bland teorier, perspektiv och modeller. *Socionomen* nr 4/2006.

Eriksson, Bengt & Karlsson, Per-Åke (1998) *Utvärdera bättre. För kvalitetsutveckling i socialtjänsten*. Stockholm: Gothia.

Fook, Jan (2002) *Social Work: Critical Theory and Practice*. London: Sage publications.

Franke-Wikberg, Sigbrit (1992) *Utvärderingens mångfald. Några ledtrådar för viltsna utbildare*. Stockholm: Universitets- och högskoleämbetet, projektrapport 1992:4.

Karlsson Vestman, Ove (2006) Relationen utvärdering och politik. *Socionomen* nr 4/2006.

Kristiansen, Arne (1995) *Socialtjänst, missbrukare och ungdomar. En rapport om socialtjänstens missbrukar- och ungdomsvård i Vilhelmina kommun*. Umeå: Umeå universitet, Uppsatser från Institutionen för socialt arbete nr 3, Umeå.

Kristiansen, Arne (1999) *Fri från narkotika. Om kvinnor och män som har varit narkotikamissbrukare*. Umeå: Studier i socialt arbete nr 28, Institutionen för socialt arbete, Umeå universitet.

Kristiansen, Arne (2005) *Flickor i tvångsvård. Utvärdering av tolvstegsinriktad §12-vård*. Stockholm: Statens institutionsstyrelse.

Kristiansen, Arne (2006) RQS – kvalitetssäkring på brukarnas villkor. *Socionomen* nr 4/2006.

Kvale, Steinar (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Lishman, Joyce (2005) Introduction. I Ian Shaw & Joyce Lishman (eds.) *Evaluation and Social Work Practice*. London: Sage Publications.

Meeuwisse, Anna (1996) Projektens dolda funktioner. I Ingrid Sahlin (red.) *Projektets paradoxer*. Lund: Studentlitteratur.

Shaw, Ian (2005) Evidence for practice. I Ian Shaw & Joyce Lishman (eds.) *Evaluation and Social Work Practice*. London: Sage Publications.

Stockholms stad (2003) Tjänsteutlåtande socialtjänstnämnden 2003-09-23, dnr 2003 09 23, Stockholms stad, Socialtjänstförvaltningen, kansliavdelningen.

Vedung, Evert (1991) *Utvärdering i politik och förvaltning*. Lund: Studentlitteratur.